

אליה מתייחסת טענת הקיזוז, עדיין רשאי הוא לטעון את טענת הקיזוז בכתב ההגנה מטעמו בפני בית המשפט הרן בכתב התביעה שהוגש נגדו.⁷⁴⁰

2.3.2.6 הפרכת טענות תשובה משוערות

ככלל, המסגרת הדיונית להתייחסות הנתבע לטענות התביעה היא מסגרת כתב ההגנה. אמנם כי כן, רשאי הנתבע לפנות לבית המשפט לאחר הגשת כתב התשובה מטעמו של התובע בבקשה להגיש כתב טענות נוסף מטעמו, אולם הגשת כתב טענות נוסף מותנית באישורו של בית המשפט או של רשם בית המשפט.⁷⁴¹ כפועל יוצא, אם יעשה הנתבע שימוש בטענות המוסיפות פרטים עובדתיים שאינם מופיעים בכתב התביעה (טענת הודאה והדחה, טענת אשם תורם, טענת קיזוז וכיוצא בכך), עשוי התובע להתגונן מפני טענות אלה במסגרת כתב התשובה, וזאת מבלי שתהא לנתבע הזדמנות דיונית סבירה להפריך את טיעוני התשובה של התובע. על רקע זה עולה השאלה, האם על הנתבע לצפות את טיעוני התשובה של התובע כבר במסגרת כתב ההגנה ולהשיב להם, זאת אף כי הם טרם נטענו בידי התובע.

לכאורה, רק לאחר שהתובע העלה את טענות ההגנה מטעמו, עשוי הנתבע להתייחס אליהן כדבעי. עם זאת, כאשר עילת ההגנה מטעמו של הנתבע מבוססת מלכתחילה על הפרכתה של טענת הגנה משוערת של התובע שתיטען ככל הנראה במסגרת כתב התשובה, כי אז המסגרת הדיונית להפרכת טענת ההגנה עשויה להיות מסגרת כתב ההגנה, שכן במסגרת כתב ההגנה אמור הנתבע להציג את העובדות המקימות את העילות המשפטיות להגנתו. בהתאם לכך, כאשר הפרכת טענת הגנה משוערת הנה חלק מן העובדות המקימות את העילה המשפטית, כי אז עשוי הנתבע להידרש לכך באופן מפורש וישיר בכתב ההגנה.⁷⁴² עם זאת, כאשר אין מדובר בטענות הגנה משוערות, אלא בלתי-צפויות באופן סביר בידי הנתבע, כי אז אין הנתבע נדרש לכך.

כך למשל, הנתבע מתכוון לטעון טענת קיזוז במסגרת כתב ההגנה מטעמו. טענת הקיזוז מורכבת ממספר רכיבים, אשר חלקם התיישן דיונית ואשר חלקם האחר טרם התיישן. טענת הקיזוז מטעם הנתבע עומדת בעינה חרף ההתיישנות הדיונית של חלק מרכיביה. במצב זה

740 ע"א 14/81 תעשיות רוגוזין בישראל בע"מ נ' נילית בע"מ, פ"ד לו (1) 664 (1983).

741 בהתאם להוראות תקנה 63 לתקנות סדר הדין האזרחי.

742 השו"ל לעניין זה את ר"ע 218/85 "אריה" חברה לביטוח בע"מ נ' שטמר, פ"ד לט (2) 452 (1985).

עשוי הנתבע לשער ולצפות באופן סביר, כי התובע עשוי לעורר טענת הגנה (במסגרת כתב התשובה מטעמו) בדבר התקיימות התיישנות דיונית. טענת הגנה זו הנה טענת הגנה משוערת וצפויה, על-כן לשם ביסוסה של העילה המשפטית בבסיס טענת הקיזוז מטעמו, על הנתבע להתמודד כבר במסגרת כתב ההגנה עם הפרכת התקיימותן של טענות ההגנה דלעיל מטעמו של התובע, זאת כחלק מציון העובדות המקימות את העילה המשפטית בכתב ההגנה. על הנתבע לציין במסגרת זו את העובדות המפריכות את התקיימות התנאים המהווים את ההגנה המשוערת של התובע.

ודוק, כי הנתבע אינו נדרש לצפות באופן קבוע את טענות ההגנה האפשריות של התובע במסגרת כתב התשובה מטעמו שטרם הוגש, אם יוגש. בהתאם לכך, הנתבע נדרש לכלול בכתב ההגנה את העובדות המפריכות טענות הגנה משוערות מטעמו של התובע רק בהתקיים שני התנאים המצטברים דלהלן:⁷⁴³

- (1) טענת ההגנה היא משוערת או צפויה; וכך-
 - (2) הפרכת טענת ההגנה הנה חלק מן העילה המשפטית שעליה מבוססת טענתו של הנתבע.
- בכל מקרה בו אין מתקיימים תנאים אלה במצטבר, כי אז אין נדרש הנתבע לכלול בכתב ההגנה מטעמו את העובדות המפריכות טענות הגנה משוערות מטעם התובע בכתב התשובה שטרם הוגש.

טענת ההגנה המשוערת אינה בהכרח טענה עובדתית, אולם החובה המוטלת על הנתבע הנה ציון העובדות המפריכות את טענת ההגנה המשוערת ולא את הטיעון המשפטי ביחס אליהן. כך למשל, עילת ההגנה מטעמו של הנתבע נסמכת על הוראת דין תקפה המכשירה את מעשיו, אולם טענת הגנה משוערת מטעמו של בעלי הדין היריבים היא, כי מעשיו של הנתבע אינם חוקיים. טענת ההגנה הפורמלית לעניין זה היא, כי "מעילה בת-עוולה לא תצמח זכות תביעה" (ex turpi causa non oritur actio).⁷⁴⁴ הנדרש מן הנתבע במסגרת זו הוא לציין בכתב ההגנה מטעמו את העובדות הדרושות לתחולתה של הוראת

743 עוד ראו לעניין זה את William M. Janssen, *The Odd State of Twiqbal Plausibility in Pleading Affirmative Defenses*, 70 Wash. & Lee L. Rev. 1573 (2013); P.H.L. Variable Insurance Co. v. Bank of Utah, 2012 WL 4344164 (2012); Riemer v. Chase Bank, 274 F.R.D. 637 (N.D.Ill.2011); Kohler v. Staples the Office Superstore LLC, 291 F.R.D. 646 (2013); Dodson v. Strategic Restaurant Acquisitions Co. II LLC, 289 F.R.D. 595 (2013); Hansen v. Rhode Island's Only 24 Hour Truck & Auto Plaza Inc., 287 F.R.D. 119 (2012).
744 ראו לעניין זה את ע"א 110/53 ג'יקובס נ' קרטו, פ"ד ט (2) 1401 (1955).

הדין הרלוונטית המכשירה את מעשיו והמבססת את העילה המשפטית בכתב ההגנה (עילת ההגנה). ציון הוראת דין זו אינו בגדר חובה המוטלת על הנתבע.

מן הבחינה הטקטית נראה לכאורה, כי הנתבע עשוי להימצא בדילמה בין ציון מפורש של העובדות המפריכות את טענות ההגנה המשוערות של יריבו ובין אי-ציון. מחד גיסא, ציון מפורש של עובדות אלה מקיים אמנם את הדרישה דלעיל, אולם הוא עשוי לעורר טענות הגנה שיתכן שכלל לא היו נדונות במשפט אלמלא היה הנתבע מציינן במפורש בכתב ההגנה מטעמו. מאידך גיסא, אי-ציון עובדות אלה עשוי לשלול מן הנתבע את האפשרות הדיונית להפריך טענות אלה, אם יועלו לראשונה במסגרת סיכומי התביעה, ובפרט אם מדובר בטענות משפטיות המבוססות על עובדות שאין מחלוקת לגביהן.⁷⁴⁵ ההכרעה בדילמה טקטית זו נעוצה בעיקרה במאזן הנזק ובאפשרות למנף את ציון עובדות אלה לטובת האינטרסים של הנתבע.

לעניין מאזן הנזק, הנזק העלול להיגרם לנתבע כתוצאה מאי-העלאתה של הטענה (שלילת האפשרות הדיונית להפריך את הטענה) הנו משמעותי יותר מאשר כתוצאה מהעלאתה (צורך בהתמודדות מפורטת יותר לצורך הפרכת הטענה). מעבר לכך, כאשר הנתבע בוחר להעלות את הטענה מיוזמתו כבר בכתב ההגנה, כי אז עשוי הוא להציג את הטענה באופן המסייע לו לקדם את האינטרסים שעליהם נסב כתב ההגנה. הנתבע במסגרת זו בוחר את נסיבות הצגת הטענה (באופן התקפי או באופן הגנתי), נתפש כבעל דין שאינו מסתיר עובדות, גם אם אין הן נוחות בעבורו, על-כן יש בכך כדי לחזק את מהימנותו בעיני בית המשפט, וכן גם מתייחס לטענות ההגנה שלא באופן אפולוגטי וכפוי נוכח טענות בעל הדין היריב. שיקולים טקטיים אלה מובילים בדרך-כלל להעדפת ציון העובדות המפריכות את טענות ההגנה המשוערות על-פני אי-ציון.

2.3.2.7 הגנה בדידה והגנה משותפת

הגנה בדידה הנה הגנה המיועדת עבור בעל דין אחד באופן עצמאי מכל הגנה אחרת הנטענת בידי בעלי הדין האחרים. לעומת זאת, הגנה משותפת הנה הגנה המיועדת עבור

745 ראו לעניין זה את ר"ע 218/85 אריה חברה לביטוח בע"מ נ' שטמר, פ"ד לט (2) 452 (1985) וכן את ע"א 685/81 ליסנסס וג'נרל חברה לבטוח בע"מ נ' בורכרד ליינס בע"מ, פ"ד לח (3) 421 (1984).

מספר בעלי דין גם יחד. סיווגה של ההגנה ככרידה או כמשותפת מתייחס אפוא למספר בעלי הדין שההגנה רלוונטית עבורם. כאשר כתב התביעה כולל נתבע אחד בלבד, כי אז ממילא כל טענת הגנה מטעמו היא בבחינת הגנה בדידה. לעומת זאת, כאשר כתב התביעה כולל מספר נתבעים, כי אז יש לבחון האם כל טענת הגנה הנה בבחינת הגנה בדידה או בבחינת הגנה משותפת. בכתב הגנה אחד עשויות להיות משולבות טענות הגנה שהן בבחינת הגנה בדידה יחד עם טענות הגנה אחרות שהן בבחינת הגנה משותפת. רמת ההתייחסות בהקשר זה הנה באשר לטענות ההגנה ולא לכתבי ההגנה בשלמותם.

כך למשל, הוגש כתב תביעה נגד שני נתבעים בגין עוולת לשון הרע כמעוולים במשותף.⁷⁴⁶ אם כל אחד מן הנתבעים מגיש בנפרד כתב הגנה מטעם עצמו, ונתבע אחד מכחיש את עצם קיומם של יסודות העוולה ביחס לעצמו בלבד ("לא פרסמתי את הדברים") בעוד שהנתבע השני טוען טענת "אמת דיברתי" ביחס לעצמו בלבד ("כל אמרה שאני אמרתי היתה נכונה עוברתית"),⁷⁴⁷ כי אז כל אחת מטענות הגנה אלה הן בבחינת הגנה בדידה. לעומת זאת, אם שני הנתבעים טוענים טענת "אמת דיברתי" גם יחד ביחס לשניהם במשותף, כי אז מדובר בהגנה משותפת. אין נפקא מינה לעניין זה, אם ההגנה המשותפת נטענה במסגרת כתב הגנה משותף מטעמם או במסגרת שני כתבי הגנה נפרדים מטעמו של כל נתבע בנפרד. ככלל, נוכח התנאים לצירוף נתבעים, אשר נדונו לעיל,⁷⁴⁸ נראה כי ההגנה המשותפת הנה מתבקשת בחלק ניכר מן המקרים בהם צורפו מספר נתבעים באותו כתב תביעה, אך אין הכרח בכך.

השאלה המרכזית לעניין כתבי ההגנה בהקשר זה של הגנה בדידה לעומת הגנה משותפת הנה האם רשאי נתבע אחד להיבנות מהגנתו של נתבע אחר. שאלה זו מקבלת אופי קריטי כאשר נתבע אחד אינו מגיש כלל כתב הגנה מטעמו בטענה כי הוא נסמך על כתב ההגנה מטעמו של נתבע אחר, שכן התובע עשוי לבקש מתן פסק דין בהיעדר הגנה בשל אי-הגשת כתב הגנה.⁷⁴⁹ במצבים מתונים יותר מתייחסת שאלה זו לתחולת טענות ההגנה שנטענו בידי נתבע אחד בכתב הגנה אחד על נתבעים אחרים. ככלל, כאשר מדובר בהגנה משותפת, כי אז תחולתה של כל טענת הגנה הנה ביחס לכל הנתבעים הנכללים במסגרתה.⁷⁵⁰ בהתאם

746 בהתאם להוראות סעיף 7 לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965, ס"ח 240, ס"ח התשכ"ז 133 בצירוף הוראות סעיף 11 לפקודת הגזיקין ונוסח חדש, נ"ח התשכ"ח 266.

747 בהתאם להוראות סעיף 14 לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965, ס"ח 240, ס"ח התשכ"ז 133. לעיל בפסקה 2.2.3.1 בפרק זה.

749 בהתאם להוראות תקנת משנה 97(א) לתקנות סדר הדין האזרחי.

750 ראו לעניין זה לדוגמא את ת"א (מחוזי ת"א) 2356/98 איוטופ בקרת איכות ביצוע בקרת איכות

לכך, גם אם לא הוגש כלל כתב הגנה מטעמם של כלל הנתבעים הכלולים בטענת ההגנה המשותפת, הרי שהיא תחול עליהם.

אם מתנגדים הנתבעים לתחולת טענת ההגנה המשותפת עליהם, כי אז עליהם לטעון זאת במפורש בפני בית המשפט. טענה זו אינה נדרשת להיכלל בכתב ההגנה מטעמם של הנתבעים, שכן עשויים הם לגלות את דבר קיומה של טענת הגנה משותפת שנטענה בידי אחד הנתבעים כלפיהם רק לאחר שהוגשו כתבי ההגנה מטעמם. בהתאם לכך, לא ניתן לכפות על נתבעים טענת הגנה משותפת שנטענה בידי חלקם. לעומת זאת, כאשר מדובר בטענת הגנה בדידה נדרש אימוץ מפורש של הטענה בידי בעל הדין החפץ בכך. באופן מקביל, טענת האימוץ אינה נדרשת להיעשות בכתב הגנה מטעמו של הנתבע המאמץ את טענת ההגנה שנטענה בידי נתבע אחר, אלא כי היא עשויה להיטען בשלב מאוחר יותר. מכל מקום, בהיעדר טענה המאמצת את טענת ההגנה הבדידה של נתבע אחר, לא תחול טענת הגנה זו על נתבעים אחרים. במצב זה, היעדר הגשת כתב הגנה מטעמו של נתבע והיעדר טענת אימוץ כאמור יזכו את התובע בקבלת פסק דין בהיעדר הגנה.

אימוץ של טענת הגנה בדידה בידי נתבע אחד אף שהיא נטענה בידי נתבע אחר עשויה לנבוע מקשת רחבה של טעמים, בין ענייניים ובין טקטיים. כך למשל, כאשר אין בידי נתבע אחד את מלוא האמצעים לערוך כתב הגנה כרבעי מטעמו, כי אז עשוי הוא להעדיף להיבנות מטענות ההגנה, בין הבדידות ובין המשותפות, של נתבע אחר. כאשר אחריותו של נתבע אחד נובעת מאחריותו של נתבע אחר, כי אז עשוי נתבע אחד להעדיף להיבנות מטענות ההגנה של נתבע אחר, וכיוצא בכך. ברי, כי אימוץ טענות הגנה שנטענו בידי נתבע אחר אינו מחויב להיות פעולה דיונית יחידה. כך, רשאי נתבע אחד לאמץ טענות הגנה שנטענו בידי נתבע אחר ולהוסיף עליהן משלו, לחדד אותן או לגרוע מהן, בהתאם לאינטרס האישי שלו. במישור הטקטי אימוצה של גישה זו עשוי להוביל לידי חלוקה יעילה של תפקידים בין הנתבעים ולידי שיתוף פעולה דיוני וענייני ביניהם. כמו כן, יש בכך כדי לצמצם את היקף המחלוקות העובדתיות בין בעלי הדין בפני בית המשפט, ובכך יש גם כדי ליעל את ההליך.

חומרים בע"מ נ' דן רנט א-קאר בע"מ (24.8.2004); ה"פ (מחוזי חי') אסרי נ' עזבן בכרי (31.7.2007).

2.3.2.8 הגשת כתב הגנה וכתב הגנה שכנגד בידי צד שלישי: מבחן היריבות העניינית

חלק בלתי-נפרד מהגדרת כתבי הטענות המוגשים לבית המשפט בהליך אזרחי הוא הגדרת בעלי הדין. כך, כתב התביעה כולל את עילת התביעה בין בעלי דין מסוימים דווקא ואין עילת התביעה מנוסחת בעלמא וללא קשר לבעלי דין מסוימים. הקשר הענייני לבעלי הדין הוא חלק מדרישות התוכן של כתבי הטענות (השאלה "מי?", כפי שנדון לעיל).⁷⁵¹ זהות הנתבע הרלוונטי (השאלה "מי?") אינה חופפת לדרישת התוכן בדבר זהות הנתבע (או זהות בעלי הדין),⁷⁵² אלא היא מתייחסת לזיהויו כמעורב הרלוונטי בהתרחשות הספציפית. כך למשל, כאשר כתב התביעה מתייחס לשני נתבעים המעורבים בביצועה של אותה עוולה במסגרת אותה התרחשות עובדתית, אולם אשר לכל אחד מהם חלק שונה בביצועה, ההצבעה על כל נתבע בנפרד מיועדת לאפשר את ההבחנה בין חלקם השונה בהתרחשות העובדתית הכוללת.⁷⁵³

ציון סתמי של הנתבע במסגרת כתב התביעה אינו יוצא ידי חובתה של דרישה זו, אלא כי על כתב התביעה לציין את כל אחד מן הנתבעים בהקשר המתאים, לפיו יש לכל אחד מהם חלק ענייני באחריות לעילה המשפטית הרלוונטית.⁷⁵⁴ אין הכרח, כי במסגרת כתב התביעה לכל נתבע יהיה חלק בכל אחת מן העילות המשפטיות, אלא כי לכל נתבע יהיה חלק לפחות באחת מן העילות המשפטיות הכלולות בכתב התביעה. גם אם חלק זה נובע משותפות בין הנתבעים (מעוולים במשותף, לדוגמא), כי אז ציון הנתבע במסגרת זו נדרש להתקיים תחת ההקשר המתאים ליחסי השותפות בין הנתבעים. כאשר נתבע אכן מצוין בכתב התביעה כנתבע, אולם במסגרת תיאור העובדות המקימות את העילה המשפטית אין בנמצא כל קשר ענייני בין הנתבע ונשיאה באחריות לאחת העילות המשפטיות, כי אז עשוי הנתבע לפנות לבית המשפט בבקשה למחיקתו מכתב הטענות מטעם זה בלבד.⁷⁵⁵

751 לעיל בפסקה 2.2.1.2 בפרק זה.

752 לעיל בפסקאות 2.2.1.1 (ביחס לכתב התביעה), 2.3.2.1 (ביחס לכתב ההגנה) בפרק זה.

753 ראו לעניין זה לדוגמא את התיאורים דלהלן: "נתבע מס' 1 הסיע ברכבו את נתבע מס' 2"; "נתבע מס' 1 הגיש לנתבע מס' 2 פטיש, ונתבע מס' 2 הכה באמצעות הפטיש בכסא". בתיאורים אלה יש התייחסות נפרדת לכל נתבע ביחס לחלקו הרלוונטי שבהתרחשות העובדתית ללא חפיפה לדרישת התוכן דלעיל בדבר פרטי הזיהוי של הנתבע.

754 בהתאם להוראות תקנה 13 לתקנות סדר הדין האזרחי.

755 ע"א 154/04 יצחק נ' נוימן (13.2.2005).

עם זאת, אין הכרח לציין את הוראות הדין המקימות את אחריותו המשפטית של הנתבע ביחס לעילה המשפטית הרלוונטית, אלא די בציון העובדות המקימות את אחריותו באותה עילה משפטית. זיקתו המתבקשת של בעל הדין לתובענה מטילה עליו את החובה הדיונית להשיב לתובענה,⁷⁵⁶ שאם לא כן הוא מסתכן בקבלת פסק דין כלפיו בהיעדר הגנה.⁷⁵⁷ השאלה המשפטית העשויה לעלות לאור מצב משפטי דיוני זה מתייחסת לאפשרות של צד שלישי, שאינו הנתבע ושכלל אינו בעל דין בתובענה, להגיש כתב הגנה מטעמו. שאלה זו עשויה להיות רלוונטית, כאשר ההכרעה בתובענה עשויה להשפיע על זכויותיו מן הדין המהותי של הצד השלישי, אף שאין הוא מוזכר בתובענה כבעל דין, או בכלל. התשובה לשאלה זו עשויה לנבוע משתי גישות אפשריות כדלהלן:

(1) הגישה הפורמלית; או-

(2) גישת היריבות העניינית.

גישות אלה תידונה להלן.

הגישה האחת הנה הגישה הפורמלית. בהתאם לגישה זו, הגשת כתבי טענות לבית המשפט בהליך אזרחי נתון שמורה לבעלי הדין הפורמליים באותה תובענה בלבד. המבחן למתן האפשרות להגשת כתב הגנה, לפי גישה זו, הנו מבחן פורמלי של זיהויו של הגורם הרלוונטי כבעל דין בתובענה. הגישה הפורמלית היא אמנם גישה פשוטה ליישום מן הבחינה הדיונית, אולם היא מאפשרת שימוש לרעה בהליכי המשפט באופן טקטי פסול. כך, התובע עשוי להגיש מלכתחילה כתב תביעה, אשר ההכרעה בו עשויה להשפיע באופן משמעותי על זכויות צד שלישי, אולם בכוננת מכוון להשמיטו מכתב התביעה כבעל דין. כתב תביעה מעין זה ינוסח באופן מתוחכם המתעלם מזיקתו העניינית של הצד השלישי לתובענה. כך למשל, כתב תביעה במקרקעין ינוסח כמתייחס אך לרישום הטכני של המקרקעין וללא התייחסות לזכויות הקניין המהותיות במקרקעין. חיסרון זה של הגישה הפורמלית הנו חיסרון משמעותי, וזאת חרף פשטותה הדיונית.

הגישה השנייה היא גישת היריבות העניינית. גישת היריבות בוחנת באופן מהותי, האם קיימת יריבות עניינית בין הגורמים הרלוונטיים. כך למשל, אם צד שלישי מעוניין להגיש כתב הגנה כלפי התובע בגין כתב תביעה שהוגש בידי אותו תובע, כי אז לפי גישת היריבות העניינית יש לבחון האם קיימת יריבות עניינית בין התובע לצד השלישי. אם קיימת יריבות

756 בהתאם להוראות תקנה 13 לתקנות סדר הדין האזרחי.

757 בהתאם להוראות תקנת משנה 97(א) לתקנות סדר הדין האזרחי.

כזו, כי אז רשאי הצד השלישי להגיש כתב הגנה מטעמו באותה תובענה, ואין נפקא מינה לעניין זה, אם הוא כלל הוזכר בכתב התביעה, אם לאו. היריבות העניינית נבחנת בהתאם לנתוני עילת התביעה ובהתאם להשפעות הצפויות של ההכרעה בתובענה על הצד השלישי. אמנם כי כן, מורכבותה הדיונית של גישת היריבות העניינית הנה גבוהה יותר מאשר מורכבותה הדיונית של הגישה הפורמלית, אך גישת היריבות העניינית הנה גישה המאפשרת צמצום ניכר של שימוש לרעה בהליכי המשפט.

יתר על-כן, גישת היריבות העניינית עשויה לצמצם אפשרויות של פנייה עצמאית של הצד השלישי כדי למנוע את יישומה של ההכרעה בתובענה לאחר שזו ניתנה. פנייה עצמאית מסוג זה, לאחר מעשה, מהווה סרבול של ההליך האזרחי באופן כולל, ותוצאותיה עשויות לפגוע במהימנות, במקצועיות וביעילות מערכת המשפט. שילובו המוקדם של הצד השלישי במסגרת ההליך האזרחי תורם ליעילות הדיון באותו עניין, כאשר הוא מאפשר פתרון כולל ורב-צדדי לסכסוך האזרחי הנדון וכן יש בו משום הרחבת יישומו של המשפט הפרטי במישור הפרסונלי, כפי תכליתו של הדיון האזרחי.⁷⁵⁸ כללי הדיון האזרחי בישראל העדיפו את גישת היריבות העניינית על-פני הגישה הפורמלית. כפועל יוצא, היררשותו של צד שלישי לתובענה תיבחן בהתאם למבחן היריבות העניינית. גישה זו נולדה במשפט הרומי כדי להגן על אינטרסים של צד שלישי מפני הליכים משפטיים שהצד השלישי לא עורב בו בידי בעלי הדיון,⁷⁵⁹ והיא התעצמה במשפט המקובל האנגלי.⁷⁶⁰ מן המשפט המקובל האנגלי התקבלה גישה זו בשיטות המשפט האנגלו-אמריקאיות ובמסגרת הדיון האזרחי בישראל.⁷⁶¹ כך, רשאי גם גורם שאינו נתבע פורמלי להגיש כתב הגנה, כפי שיפורט להלן.

758 ראו לעניין זה לעיל בפסקה 1.1.1 בפרק א בכרך א.

759 James WM. Moore and Edward H. Levi, *Federal Intervention I. The Right to Intervene and Reorganization*, 45 YALE L. J. 565 (1936).

760 James WM. Moore and Edward H. Levi, *Federal Intervention: II. The Procedure, Status, and Federal Jurisdictional Requirements*, 47 YALE L. J. 898 (1938).

761 Independent Federation of Flight Attendants v. Zipes, 491 U.S. 754, 109 S.Ct. 2732, 105 L.Ed.2d 639 (1989); Sam Fox Pub. Co. v. United States, 366 U.S. 683, 81 S.Ct. 1309, 6 L.Ed.2d 604 (1961); Stringfellow v. Concerned Neighbors in Action, 480 U.S. 370, 107 S.Ct. 1177, 94 L.Ed.2d 389 (1987); Cascade Natural Gas Corporation v. El Paso Natural Gas Company, 386 U.S. 129, 87 S.Ct. 932, 17 L.Ed.2d 814 (1967); Smuck v. Hobson, 408 F.2d 175 (D.C.Cir.1969); Georgia v. United States Army Corps of Engineers, 302 F.3d 1242 (11th Cir.2002); Utah Association of Counties v. Clinton, 255 F.3d 1246 (10th Cir.2001); Fund for Animals Inc. v. Norton, 322 F.3d 728 (D.C.Cir.2003) כן ראו לעניין זה גם את הוראות כלל 24 לכללי הפרוצדורה האזרחית הפרדאליים בארצות הברית.

הענקת זכות דיונית להגשת כתב הגנה לצד שלישי מתבצעת בדרך-כלל בדרך של צירופו כנתבע לתובענה, אף כי בתובענות במקרקעין קיימת גם אפשרות להגשת כתב הגנה בלא צירופו של הצד השלישי כנתבע. ככלל, בית המשפט או רשם בית המשפט רשאים להורות על צירופו של צד שלישי לכתב תביעה כנתבע (פורמלי), אם לדעתם צירופו דרוש לצורך הכרעה יעילה ומלאה בכלל הסוגיות הטעונות הכרעה באותה תובענה,⁷⁶² אך לא במחיר דיוני של סרבול-יתר של ההליך הקיים.⁷⁶³ אין נדרשת במקרה זה הענקת זכות טיעון לאותו צד שלישי טרם צירופו, כפי שאין נדרשת הענקת זכות כזו לכל נתבע טרם הגשת תובענה כלפיו. עם זאת, נדרשת הענקת זכות טיעון לבעלי הדין האחרים שבתובענה המקורית, שכן הצירוף עשוי להשפיע עליהם ברמה הדיונית (סרבול, הארכה וכיוצא בכך).⁷⁶⁴ מכל מקום, אין בהסכמת בעלי הדין לצירוף הצד השלישי כנתבע נוסף כדי לחייב את בית המשפט להסכים לכך, ובית המשפט רשאי שלא לקבל את הבקשה. באופן דומה, רשאי גם בית המשפט לכפות על בעלי הדין הקיימים את צירופו של הצד השלישי כנתבע, גם בהיעדר הסכמתם.⁷⁶⁵

צירופו של הצד השלישי עשוי להיות מיוזמתו או מיוזמתם של בעלי דין אחרים (נתבעים אחרים בדרך-כלל), ובמסגרת זו על היחם לפנות לבית המשפט או לרשם בית המשפט בבקשה מפורטת ומנומקת לעניין זה, וניתן להגישה כבקשה בכתב.⁷⁶⁶ צירוף צד שלישי כנתבע נוסף במהלך הדיון מחייב את תיקון כתב התביעה ואת המצאתו לכל בעלי הדין, כאילו הוגש כתב התביעה מחדש.⁷⁶⁷ ברי, כי ההליכים הדיוניים כלפי הנתבע שצורף יחלו ממועד תיקון כתב התביעה ולא ממועד מוקדם יותר. כך למשל, אם עילת התביעה כלפי הנתבע שצורף התיישנה ביום 1.2, כתב התביעה המקורי (ללא אותו נתבע) הוגש ביום 1.1 וכתב התביעה המתוקן (הכולל את צירופו של אותו נתבע) הוגש ביום 1.3, תיחשב עילת התביעה כעילה שהתיישנה כלפי אותו נתבע שצורף, אף שכתב התביעה המקורי הוגש טרם חלוף מועד ההתיישנות.⁷⁶⁸ נקודת המבט לעניין המועד הנה נקודת מבטו של בעל

762 בהתאם להוראות תקנה 24 לתקנות סדר הדין האזרחי. עוד ראו לעניין זה את רע"א 8247/12 טלל בע"מ נ' *Doruk ev Gereçleri Sanayi ve Ticaret Limited Sirketi* (24.12.2012); רע"א 1949/16 מ. ש. מוצרי אלומיניום בע"מ נ' *רחמים* (7.4.2016); רע"א 5861/15 עיריית תל אביב יפו נ' *שומביץ* (26.1.2016); רע"א 2228/15 ג"י. טי. אס. פאורר סולושנס לימיטר נ' *נתיבים דרום בע"מ* (9.7.2015).

763 ע"א 3807/12 מרכז העיר אשדוד ק.א. בע"מ נ' *שמעון* (22.1.2015).

764 רע"א 6146/10 אלפסי נ' *שירותי בריאות כללית* (15.9.2010).

765 רע"א 9360/11 הפטריארכיה היוונית האורתודוקסית של ירושלים נ' *רבינוביץ* (8.1.2012).

766 בהתאם להוראות תקנה 25 לתקנות סדר הדין האזרחי. לסדרי הדין בבקשות בכתב ראו להלן בפרק ו בכרך ג.

767 בהתאם להוראות תקנת משנה 26(א) לתקנות סדר הדין האזרחי.

768 ראו לעניין זה את הוראות תקנת משנה 26(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי. עוד ראו לעניין זה את רע"א

הדין שצורף ולא של ההליך בכללותו.

לעתים עשוי צירוף הנתבעים להשפיע על סמכות השיפוט העניינית. כך למשל, כאשר בגין כל אירוע נתבע סעד כספי, אשר כלפי כל אחד מן הנתבעים בנפרד מצוי הסעד הכספי בגדרי סמכותו של בית משפט השלום, אולם צירוף הנתבעים וצירוף הסעדים הכספיים יוצר תובענה שבה הסעד הכולל המבוקש מצוי בגדרי סמכותו של בית המשפט המחוזי. במצב זה מספר הנתבעים אינו מעלה ואינו מוריד, אלא צירוף הסעדים בלבד, ויחולו הכללים בדבר צירוף סעדים לעניין סמכות השיפוט העניינית, אשר נדונו לעיל.⁷⁶⁹ אם זיהה בית המשפט פגם בצירוף הנתבעים בשלב מאוחר של הדיון, כך שביטולו של הדיון או מחיקת אחד הנתבעים יסרבלו את הדיון באופן משמעותי, כי אז אין בכך כדי לשלול את סמכותו לפסוק בעניין, אלא כי רשאי בית המשפט לפסוק באותו עניין ביחס לנתבעים שצורפו כדין,⁷⁷⁰ ופסק דין זה לא יהווה מעשה בית דין עבור הנתבעים שלא נפסק בעניינם.

בתובענות במקרקעין הוכר הסדר דיוני מיוחד באשר לצד שלישי המחזיק במקרקעין הנדונים באותה תובענה, נוסף על האמור לעיל. בתובענות במקרקעין רשאים בית המשפט או רשם בית המשפט לפעול כפי האמור לעיל (צירופו של הצד השלישי כנתבע), אך קיימת גם אפשרות נוספת. אם הצד השלישי הוא מחזיק במקרקעין הנדונים באותה תובענה, בין באופן ישיר ובין באמצעות מחזיקים כדין מטעמו (שוכרים, חוכרים, בני-רשות וכיוצא בכך), רשאי הוא לפנות לבית המשפט או לרשם בית המשפט בבקשה להתגונן.⁷⁷¹ הרשות להתגונן תינתן אם אכן עומד הצד השלישי במבחן היריבות העניינית דלעיל. אם קיבל צד שלישי זה את רשותם של בית המשפט או של רשם בית המשפט להתגונן, כי אז רשאי הוא להגיש כתב הגנה במענה לכתב התביעה, ומנקודה זו ואילך יתפקד הוא כנתבע בהליך האזרחי.⁷⁷² לצירופו זה של הצד השלישי לתובענה תהיינה כלל המשמעויות הדיוניות דלעיל של צירוף צד שלישי כנתבע, לרבות לעניין ההתיישנות הדיונית.

7488/12 דעאס נ' המוסד לביטוח לאומי (17.2.2014); רע"א 6590/10 אשתיה נ' מדינת ישראל (28.5.2012).

769 לעיל בפסקה 3.1.5.7 בפרק ב בכרך א. עוד ראו לעניין זה את ע"א 18/55 אטור נ' גולדנברג, פ"ד ט (1) 946 (1955).

770 בהתאם להוראות תקנה 27 לתקנות סדר הדין האזרחי. עוד ראו לעניין זה את ע"א 37/81 נשאשיבי נ' נשאשיבי, פ"ד לו (1) 377 (1983).

771 בהתאם להוראות הרישא של תקנה 51 לתקנות סדר הדין האזרחי.

772 בהתאם להוראות הסיפא של תקנה 51 לתקנות סדר הדין האזרחי.